

הלכות ברכות סימן נה

י אם נער אָהד נולד בכ"ט לאָדר ראשון משנה מעברת, ונער אָהד נולד באָדר שני באָהד בו, ושנת י"ג (מג) אינה (יא) [לא] מעברת, אותו שנוולד בכ"ט לאָדר הראשון צריך להמתין (מד) עד כ"ט לאָדר בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה, ואותו שנוולד אחריו באָדר השני יהיה בן י"ג שנה בין שהגיע אָהד באָדר של שנת י"ג: הגה ומי שנוולד באָדר ונעשה ברמזונה בשנת העבור (מה) אינו נעשה ברמזונה עד אָדר השני (תשובת מהר"י מינץ סי' ט); **יא** צעברין שעבר על גזרת הצבור (מו) או שעבר עברה, אם (מו) לא נדוהו נמנה למנין עשרה: **יב** *קמנדה, *אין (י) מצרפין אותו לכל דבר שצריך עשרה. יאָבל מתר להתפלל בבית־הכנסת שהוא שם, אלא־אם־כן פָּרשו להחמיר עליו בכף: **יג** שצריך שיהיו (מח) כל העשרה במקום (יג) (מט) אָהד ושליח־צבור עמהם. והעומד בתוך הפתח מן הגאָג וְלחוצו.

פ האור בהדיושי
בית־יוסף
וערכו דף לא צ ספר
המנויג סימן עט בשם
רש"י ק שם בשם
רש"י ותשובת
הריב"ש ר ריב"ש
בתשובה
ש פסקים פ"ה

באר היטב

א"צ להמתין, מ"א: (יא) מעברת. כתב המ"א ל"ד אלא ה"ה אם שנת י"ג מעברת, אותו שנוולד באָדר ראשון נעשה ברמזונה באָדר השני כמ"ש בהג"ה ע"ש, ולא עין במקור הדין, דהנהגת רמ"א היא מתשובת מהר"י מינץ סי' ט דכתב בפשיטות ופסק דאף אם הולד בשנה מעברת באָדר ראשון ונעשה ברמזונה בשנה פשוטה הוא נעשה ברמזונה אחר מי שנוולד באָדר שני, וכן מי שנוולד באָדר בשנה פשוטה ונעשה ברמזונה בשנת העבור, אינו נעשה ברמזונה עד אָדר שני, מ"מ כתב בזה"ל: ונראה לי פשוט כמי שנוולד בשנת העבור באָדר ראשון ואתר נולד באָדר שני ובשנת י"ג היה ג"כ עבור, אָ ונדאי היינו אומרים הולד הראשון יהיה ברמזונה באָדר ראשון והשני באָדר שני, הוא בדידה והאי בדידה, תשובת שבות־יעקב ח"א סי' ט, וכן הפנהג פשוט אצל כל בעלי ההוראה וכן הסכים להלכה למעשה הגאון מוה' דוד אופנהיים זצ"ל דלא קמ"א, וכ"כ הא"ז וכ"פ הפרי"ח ע"ש. עוד כתב המ"א: מי שנוולד ביום א' דר"ח כסלו ובשעשה ברמזונה חשון חסר ור"ח כסלו אינו אלא יום א', לא נעשה ברמזונה עד ר"ח, דהא עדין לא מלאה לו שנה עד שיעברו כ"ט יום מחשון, דבעינן י"ג שנים שלמות ע"ש. גם זה גרס שלא עין שם בתשובה, כי שם באר דין זה להדיא, ע"ש. ועין סי' תחסס ס"ז לענין יא"צ. ועין ט"ז ב"ד ס"ס שו: (יג) מצרפין. דוקא אם נתנה מחמת עברה אבל אם נתנה מחמת ממון מתר לצרף לכל דבר שבקדשה כמ"ש ביו"ד סי' שלד ס"ק ג וס"ק י ע"ש. ופרי"ח פסק דאפלו על עסקי ממון לא היו מצרפין אותו לכל דבר שבקדשה ע"ש: (יג) אָהד. היו ט' בבית וא' תוף הספה כהג, מצטרפין, מהריק"ש, ופרי"ח חולק עליו.

משנה ברורה

אָהד. לאו דוקא יום, אלא בין שנכנס תחלת היום משנת י"ד, ואפלו שעה אחת ואפלו רגע אחת, סגי; ואפלו נולד בסוף יום ראש־השנה, בין שעדין הוא ונדאי יום, נעשה בן י"ג שנה בתחלת ליל־ראש־השנה של שנת י"ד [אחרונים]. ואם היה בין־השמשות בעת הולדה, (לט) דנינין לה לספק ואזלינן לחמרא בכל דבר שהוא מדאורייתא⁶⁵: **י** (מג) אינה מעברת. אכל אם בשנת י"ג היה גם־כן עבור, אָ ונדאי היינו אומרים הולד הראשון יהיה ברמזונה באָדר ראשון והשני באָדר שני והסכמת אחרונים, דלא כמ"א: (מד) עד כ"ט לאָדר. דמהו דתימא שחשב האָדר הראשון שנוולד בו במקום שקט, וכינן שיגיע כ"ט בשבט בשנת י"ג יהיה נעשה ברמזונה, קא משמע לן דלא אמרינן כן: (מה) אינו נעשה. אף־על־גב דכבר כתב המחבר, סעיף ט, דחדש העבור בכלל, מכל מקום הנה אמינא דוקא בנולד בחדש אחר, כגון בראש־חדש ניסן, ושנת י"ג מעברת, אין נעשה ברמזונה עד ראש־חדש ניסן, אכל נולד בראש־חדש אדר, הנה אמינא נעשה ברמזונה בראש־חדש אדר ראשון, קא משמע לן דאָדר ראשון לא נקרא אָדר, (מ) אלא חדש העבור מקרי⁶⁶, שְהרי אין קורין את המגלה באָדר ראשון, ואנן בעינן י"ג שנים שלמים. מי שנוולד ביום ראשון בראש־חדש כסלו, והיו אָ ושני ימים ראש־חדש, ובשנת י"ג היה חשון חסר וכסלו אינו אלא יום אָהד ראש־חדש, אף־על־פי־כן (מא) אינו נעשה ברמזונה עד ראש־חדש כסלו. ומי שנוולד בראש־חדש כסלו ולא היה רק יום אָהד ראש־חדש, ובשנת י"ג היה שני ימים ראש־חדש, (מב) נעשה ברמזונה ביום ראשון בראש־חדש⁶⁷: **יא** (מו) או שעבר עברה. כתב הפרי"מגדים: דוקא עברה שעבר לתאבון, אבל להכעיס אפלו בדרך אָהד, או שהוא מומר לעבודת־גוילים או לחלל שבת כפרה⁶⁸. דינו כעבור⁶⁹ ואינו מצטרף: **(מז) לא נדוהו.** אפלו (מג) עברה שחב עליה מיתה, והשעם: דכתבי בעבן "חטא ישאל", אף־על־פי שחטא ישאל הוא ובקדשתה קאי. וכת הנקרא בראש, (מד) אינם מצטרפין לעשרה, שאינם מורים בתורה שכל־פה, וכל מי שהוא (מה) מוסר בתורה והעל־פה אין מצטרף לכל דבר שבקדשה⁶⁹: **יג** (מח) כל העשרה. ואפלו אם אין רואין אלו את אלו, בין שהם בבית אָהד⁶⁰ [אחרונים]. אכל אם מקצתם בחדר זה ומקצתם בחדר אחר, אינם מצטרפין אף־על־פי שהפתח פתוח ביניהם, (מו) משום דאין שם פרצה, והפתח גופא כמחצה חשוכה והיו לה שני בתים; (מז) ואפלו כשאין דלת ביניהם, כל שהם בשני רשות ואין רואין זה את זה אין מצטרפין. ויש (ממ) מחמירין אפלו בראש⁶¹: **(מט) אָהד.** היו תשעה בבית ואָהד בפסח, (מט) יש אומרים דמצטרף⁶² (נ) ויש חולקין. כשיש תשעה במקום אָהד, ואָהד אחר היולין שפורסין לצניעות, מצטרפין⁶³; ודוקא אם פרשו לצניעות בעלמא, אכל אי איכא תפלין

שערי תשובה

התפללו עשרה כ"א ביחוד (ולאו דוקא כ"א בפני עצמו אלא שלא נצטרפו, רק מקצת התפללו לבד מקצת לבד), פרח מנהו קריש וקרישה, ואע"ג שנתחברו עשרה יחד אינם יכולים לחזור ולהתפלל, ואם התפללו הני ברכה לבעלה; רק ה"כ דאיכא מי שלא התפלל יתפלל הוא והם עונין אמן אחריו כו'. המג"א הביאו בקצה כסי' טו, וע"ש מ"ש דאי ליכא ששה שלא התפללו לא יתפלל ש"ץ בלחש כו'. ועין בעטרת־אקנים שם בשם הגאון מו"ה יושע ויל: [יא] מעברת. עבה"ט. וכמ"ש הש"י כ"כ במעיל־דקאה סי' כא, ובקרבן־העדה ר"פ קמא ומגלה שם הוכיח דאם נולד בשנה פשוטה אינו נעשה ברמזונה עד אָדר שני, והוא כדברי הרמ"א ופרי"ח כאן שחולק על מהר"ש הלוי. ועין בשו"ת בית־אפרים חלק א"ה סימן נט. ועין בלבוש ובא"י סי' הרפה ובניד־אפרים סי' תחסס. וכתב בתשובת ב"ח סי' קמה שאם נולד בדר"ח והיה חסרה ועכשו השנה שלמה לית לן כה. וכתב הא"י דאם בשנה שנוולד הנה

באור הלכה

בדברי הפג"אברנים, דברכי מהר"ל אינם רק למאן דאמר דקטן המשל בעריסה מצטרף, אכל לפי מה דקמא לן דקטן המשל בעריסה אינו מצטרף, חרש ושוטה לא צדיפי מקטן המשל בעריסה, ואם כן פשוט דהוא הדין להפלה אינם יכולים לצרפם אפלו בשעת הדיק. ונדע עוד, דהוא הדין אם היה פקח בתולדה אלא שאחר־כן נעשה חרש שאינו שומע ואינו מדבר, גם כן בכלל שוטה ויחשב⁶⁴ [פמ"ג ביו"ד סימן א' ב"שד סקכ"ב]. ומי שהוא עתים חלים ועתים שוטה, בעת שהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו [ח"מ כסימן ל"ה סעיף ט']: * קמנדה וכו'. ואם היה שלא בשביל עברה רק בשביל ממון, מתר להצטרף עמו לכל דבר שבקדשה [כ"י בשם הרשב"א וכן משמע בע"ת וא"ז דלא כפרי"ח וכן משמע בפמ"ג]. ואם היה מחמת שעבר על גזרת הצבור, גם בבית־יוסף מודה, עין שם: * אין מצרפין וכו'. עין בט"ז ביו"ד דעה סימן שלד סעיף קטן ב ודוקא אם פרשו אָ שלא צטרף, אכל מלושן הפוסקים לא משמע כן, עין בבית־יוסף ובבאור הגר"א. אחר־כך מצאתי בספר שקט־יהודא ביו"ד דעה סימן שלד שגם הוא תמה עליו בזה. כתב

(לט) פשוט: (מ) לבוש: (מא) נקט הגדולה, מגן־אברהם, דרך־התיים: (מב) ב"ח, אליה רבה, ר' עקיבא איגר, דרך־התיים: (מג) דכמעשה דעבן היה לחול שבת שחב סקילה, כפרש רש"י ביהושע: (מד) מגן־גבורים מפאר־הדור: (מה) מפאר־הדור: (מו) מלקטן סעיף טז: (מז) פרי"מגדים: (ממ) עין כשיש תשעה במקום אָהד, ואָהד אחר היולין שפורסין לצניעות, מצטרפין מצד גם־כן כמותו: (נ) פרי תדש:

הַלְבוּת בְּרִכּוֹת סִימָן נה

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה הוא כשוטה]

גס"פ בקלל שוטה יחשב⁵⁴].

54 והולה שמחמת הלוי אינו שומע ואינו מדבר ועתיד לחזור למצבו הראשון ולשמוע ולדבר, כתב בשו"ת חתן סופר (או"ח ח"ב סי' יח אות ג) שמצטרף למנין.

[משנ"ב ס"ק מה]

דינינן לה לספק ואזלינן לחמרא בכל דבר שהוא מדאורייתא⁵⁵.

55 ולענין זמנה של סעודת בר מצוה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' כו) שכיון שמדין ספק דאורייתא מתחייב בכל המצוות כבר מהיום הראשון, אם כן יום זה הוא הגורם את חיובו מן התורה בעול המצוות, ויש לשמוח באותו היום.

[משנ"ב ס"ק מה]

קא משמע לן דאדר ראשון לא נקרא אדר, אלא חדש העבור מקרי⁵⁶ וכו', נעשה ברמזנה ביום ראשון דראש-החדש⁵⁷.

56 ולענין התענית ביום שמת בו אביו או אמו, כתב השו"ע לקמן (סי' תקסח ט"ז) שיתענה באדר שני, והרמ"א שם השיג שיש אומרים שיתענה בראשון ויש מחמירים להתענות בשניהם, וביאר המשנ"ב שם (סי' קמ"א) שנחלקו מה נחשב סתם אדר. ומה שלא השיג כאן הרמ"א, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קט) שהעיקר כדעה שסתם אדר הוא אדר שני, וכמו שתם המשנ"ב כאן.

57 ואם נולד בשנה מעוברת בל' אדר ראשון שהוא היום הראשון של ראש חודש אדר שני, ושנת הי"ג שלו היא שנה פשוטה שבה חודש אדר תמיד חסר, כתב בשו"ת בנין ציון (ח"א סי' קנ"א) שנעשה בר מצוה בל' שבט שהוא היום הראשון של ראש חודש אדר, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ח וח"ח סי' ז), אמנם סיים שלקולא יש להתיישב בדבר. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (בירור הלכה ח"ד סי' נה עמ"ג) שיש להחמיר שדינו כספק מל' שבט עד ראש חודש ניסן. וכן דעת הגר"ש אויערבך (בירור הלכה שם) שכיון שזו מחלוקת אם נעשה גדול בל' שבט או בראש חודש ניסן, למעשה יחמיר כשתי השיטות את החומרות שבגדול ושבטן.

ואם נולד בשנה פשוטה בל' שבט ושנת הי"ג שלו מעוברת, כתב בשו"ת בנין ציון (שם) שנעשה בר מצוה בל' אדר ראשון. מאידך, בספר מנן שמואל (להגרי"ש הומינר, סי' ו) כתב בשם המהרי"ל דיסקין והגר"ש סלנט שנעשה בר מצוה בל' שבט. ודעת הגר"ש אויערבך (אשי ישראל פט"ו הע' כו) שלחומרא יש לנקוט כשיטת הבנין ציון הנ"ל, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קה).

ומי שנולד באמריקה בא' ניסן ובגיל י"ג שנים נמצא באוסטרליה שהיא מעבר לקו התאריך, וכיון שכן הוקדם זמנו ביום אחד ושם כבר ב' ניסן, כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' עה) שנעשה בר מצוה בב' ניסן באוסטרליה שאז א' ניסן באמריקה (והוסיף שם שכל זה דוקא כשנוסע מאמריקה לאוסטרליה בכיוון מערב, שאז כשעובר את קו התאריך יש הפרש של יום שלם, אבל כשנוסע בכיוון מזרח שבדרך נסיעתו מתקצרים הימים ועד שמגיע לאוסטרליה יש הפרש של שש עשרה שעות, אז נעשה גדול לפי התאריך של אוסטרליה). והוסיף (שם סי' עו) שכן הוא גם להיפך, אם נולד בא' ניסן באוסטרליה ובגיל י"ג שנים נמצא באמריקה, נעשה בר מצוה בערב ראש חודש ניסן של אמריקה שהוא א' ניסן באוסטרליה (וגם בזה כתב שתלוי אם נוסע לכיוון מערב או למזרח, וכנ"ל). וכן הורה הגר"פ שיינברג (תאריך ישראל סי' יב אות טז) לענין הנוסע מאמריקה לאוסטרליה. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (תאריך ישראל שם אות יז) והגר"ח קניבסקי (תאריך ישראל שם הע' כו) שלכאורה הולכים

לפי המקום שבו נמצא עכשיו, גם אם לפי המקום שבו נולד עדיין לא מלאו לו י"ג שנים.

ואם נעשה בר מצוה בליל רביעי, ובאותו לילה עבר את קו התאריך ושם הוא ליל שלישי, שהוא קודם זמן גדלותו, דעת הגר"ח קניבסקי והגר"פ שיינברג (תאריך ישראל שם אות יא) שכיון שנעשה גדול שוב אין חוזר לקטנותו.

[משנ"ב ס"ק מו]

או שהוא מוקד לעבודת-גלוילים או לחלל שקת בפרהסיא⁵⁸.

58 ולענין מחללי שבת בזמנינו, כתב החו"א (או"ח סי' פז ס"ק יד, ויר"ד סי' ב ס"ק כח) שיש לרובם דין תינוקות שנישבו ולא דין מומר. וכתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' כג וח"ב סי' יט) שאם באו עתה להתפלל, יש מקום להתיר לצרפם לכל דבר שבקדושה, כגון קדיש וקדושה וברכו, וכן לחזרת השי"ץ יש לצרפם בשעת הדחק כדי להוציאם ידי חובה באם אינם יודעים להתפלל. אמנם מעלת תפילה בציבור, מסתבר שלא יחשב על ידם. והסתפק שם מה הדין לענין צירופם לקריאת התורה.

מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ט אות ה) כתב שאינם מצטרפים למנין, וכן הורה הגרי"ש אלישיב (שיעורי מן הגרי"ש אלישיב ברכות כא, ב) שאינם מצטרפים למנין, ואף לא לענין קדיש וקדושה, ודינם כנכרים לכל דבריהם. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קסו) שמחלל שבת או מי שנשא נכרית, אין לצרפו למנין. וביאר (ח"ח סי' קעב), שאף שמעשה אבותיהם בידיהם, מי"מ מי מהם אינו יודע משבת קודש ובפרט בארץ ישראל. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' סה) לענין מי שנשא נכרית, שאין לצרפו למנין, ואין בזה היתר של תינוק שנשבה, וחמור דינו ממחלל שבת, כיון שרוב ישראל אין נכשלים בזה.

ודעת הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות ז) שרצוי שלא לצרפם למנין ולכל דבר שצריך עשרה, ובמכתב נוסף כתב הגר"ש אויערבך (קובץ מבקשי תורה חט"ו עמ"ר רמה), שבמקום הצורך יש לסמוך על אלה שכתבו בזמנינו שהפרוך מרובה על העומד הרי הם כתינוקות שנשבו, ואפילו אם הם יודעים מעט, מ"מ קל הדבר בעיניהם לחשוב שזה מותר, ולכן אם אפשר להתפלל במקום שיש מנין אנשים כשרים ברור שהדבר עדיף, אך בשעת הדחק יש להקל. ועוד בפרטי דין תינוקות שנשבו, בזמנינו, ראה מה שכתבנו לקמן סי' תקיב ס"ק ב.

ולענין מומר לתיאבון, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג שם) שמותר לצרפו. וכן הוסיף בשו"ת אור לציון (שם) שאם הוא מתבייש לחלל את השבת לפני אדם גדול, כיון שיש דבר המונע ממנו לעבור איסור, יש להקל בזה, וכן כתב המשנ"ב לקמן (סי' שפה ס"ק ו) שבאופן זה נחשב כמחלל שבת בצינעה. עוד כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ט סי' ג), שמי שאינו יודע כלל מענין יום טוב או כיוצא בזה, כגון העולים מרוסיה וכדומה, הרי הם כתינוקות שנשבו, וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' לב).

[משנ"ב ס"ק מז]

יָקָל מִי שֶׁהוּא כּוֹפֵר בְּתוֹרָה שֶׁבְעֶלְפָּה אֵין מְצַטְרֵף לְקָל דְּבַר שֶׁבְקֵדָה⁵⁹.

59 ולקמן (סי' קכו ס"ק ב) כתב שאם אנו יודעים שהוא כופר בתחיית המתים או שאינו מאמין בגאולה העתידה, וכל שכן אם אינו מאמין בתורה מן השמים או בגמול ועונש, אפיקורס גמור הוא ואסור להניחו להיות שי"ץ.

הַלְבוֹת פְּרָכוֹת סִימָן נה

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה אין מצרפין]

עין שם טעמו⁶⁴.

שלמת חיים (סי' נא) נשאל אם גם לענין צירוף למנין יש להחמיר בזה, והשיב שאין מי שיוכל להכריע בזה, והסומך על השו"ע בשעת הדחק אין מוזהרים אותו.

[משנ"ב שם]

ומר"א ל"הם פניו משם, מצטרף עמם לעשרה⁶⁹.

69) מכאן הוכיח הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה דבר הלכה אות יח) שצירוף הנעשה על ידי החלון אינו משום שאנו שומע את התפילה, אלא שראיית הפנים היא לעיכובא, ואם אינו מראה להם את פניו חשוב כמתפלל יחידי.

[משנ"ב שם]

אם בנקל הוא לו לירד לבית־ההכנסת שירד⁷⁰.

70) ואף במקום שהעזרה היא בשווה לבית הכנסת, דעת הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה שם) שדינה כדון עזרת הנשים הבנויה בגובה, ואם אפשר בנקל, צריך להיכנס לבית הכנסת, משום שבשני המקרים אמנם נחשבת התפילה כתפילה בציבור אך לא במעלה שלמה, וכמו שכתב המשנ"ב כאן.

[משנ"ב ס"ק נד]

כל אהד נתן דעתו עליו והוא מחבן יחד⁷¹.

71) ולענין זימון, כתב בשעה"צ לקמן (סי' קצה ס"ק ו) טעם נוסף להקל בש"ץ, שכיון ששתי החבורות צריכות לו שיוציא אותן בברכתו, נחשב כמשמש את שתייהן שהרי מצטרף לשתייהן, ונמצא שרואים אלו את אלו ולכן מצרפן.

[משנ"ב ס"ק נה]

אלא־אם־כן ה"חיד בקטנה והצבור בקדולה⁷².

72) ובאופן שנפרץ הקיר המבדיל בין שני חדרים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' ט) שמכיון שהכל נעשה לתשמיש בית המדרש, וגם רואים אלו את אלו, הכל נחשב כחדר אחד, ויש להקל בזה, ואפילו אם לצורך חוץ המבנה השאירו גיפופים ועמודים. ואינו דומה לדיון של שתי חצרות, שלגביהן לא כתב המשנ"ב להקל בשעת הדחק, משום ששם נחשב הפתח כמחיצה ביניהם, ונמצאו העשרה עומדים בשני בתים, כמו שכתב המשנ"ב לעיל (ס"ק מח).

64) שביאר שם (א"א ס"ק י), שלדבר שבקדושה שצריך עשרה הוא מחמת שצריך שיהיו באגודה אחת, וכיון שענין הנידוי הוא ריחוק, אין המנוחה מצטרף, אבל לדיון עשרה הנצרך לקריאת המגילה שהוא משום פירסום הנס, גם המנוחה נכלל בעשרה שמתפרסם הנס בפניהם.

[משנ"ב ס"ק מט]

ופרי־מגדים מצדד דבכל גנני מצטרפי⁶⁵.

65) וכשנמצאים בחדר אחד אבל יש שם מחיצה ניידת וכמו שעושים בשמחות להפרדה בין גברים לנשים, כתב הגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמ' נג) שדינו כעזרת נשים [דהיינו כשני חדרים].

[ביה"ל ד"ה של עבי הדלת]

על־פל־פנים לא גרע מתצר קטנה שפנצרה לגדולה, יש להקל גם בזה⁶⁶.

66) ולפי דברי הגר"א, כתב הגר"ח קניבסקי (מסכת מוזהו סי' רפו ס"ק כח בהע' בשם הגר"ל) שיש אופן שדבריו יהיו לחומרא, כגון אם יש צואה בבית והוא עומד בחלל הפתח, שכתב השו"ע לקמן (סי' עט ס"ג) שאם יש צואה בגדולה אסור לקרוא בקטנה, שלדעת הגר"א כיון שהחלל נחשב כחצר קטנה אסור לקרוא שם, ואילו לדעת היד אפרים מותר.

[משנ"ב ס"ק נב]

פיון דמרא ל"הם פניו וכו', דאם מקצתן רואין אלו את אלו⁶⁷ דמצטרפי⁶⁸.

67) והטעם שמספיק ראיית הפנים, כתב הערוך השלחן (ס"ב) שכיון שבכל עשרה מישראל שורה השכינה, ועיקר השראת השכינה היא על הפנים, כמו שמצינו אצל משה שנאמר בו "כי קרן אור פניו", לכן חשובה ראיית הפנים כראיית כל הגוף.

ובגדר מראה פנים, האם מועיל דרך חלון מוזכוכית או דרך מחיצה עם נקבים וכו', ראה מה שכתבנו לקמן סי' קצה ס"ק א.

68) אמנם לענין זימון, כתב בביה"ל לקמן (סי' קצה ס"א ד"ה שתי) שאם הם שתי חבורות שאין בכל אחת מהן כדי צירוף לזימון, לדעת הרשב"ש והגר"א לא מועיל שרואים אלו את אלו [ואף לרשב"א שמיקל שם, היינו דוקא שנכנסו כדי להצטרף], ובשו"ת

הלכות ברכות סימן נה

פח באר הגולה

ת שם כפרוש רש"י
ולדעת רבנו יצחק
א ספר ארוחות חיים
ב שם רב הא גאון
ב טור בשם אביו
ג טור ד' עיובין
הרא"ש ד' תוספות
והרא"ש שם ה שם
בבבא

ה' דהינו כשפוגר הדלת במקום (ג) (שפה) (יד) [נד] פנימית (נא) * של עכי הדלת * ולחויץ, פלחויץ:
יד * מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפלו גבוה כמה קומות, אפלו אינו רחב ארבע, ומראה
להם פניו משם, (גב) מצטרף עמהם לעשרה: הגה (גג) גגין ועליות אינן בכלל (טו) [טו] בית, והעומד עליהם
אינו מצטרף (יר"ד נ"ב ח"י): טו א"ס מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ ושליח צבור תוף הפתח, (נד) הוא
מצרפן: טז יחצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה, דהינו שנפרצה קטנה במקום חבורה לגדולה, ונפל
כל אותו כחל שהיה מפסיק ביניהם, ובגדולה נשארה משארית כחל זה שנפל פסים (פרוש, מעט כחל ישר
ושוה) מכאן ומכאן, הגדולה כמפלגת מן הקטנה ואין הקטנה מפלגת מן הגדולה, אלא הרי היא
כגרון יונית שלה, לפיכך אם (נה) תשעה בגדולה ואחד בקטנה, מצטרפין, שהקטנה נגדרת אחר הגדולה
והרי היא כאלו היא בתוף הגדולה כיון שהרב בגדולה, אכל אם היו תשעה בקטנה ואחד בגדולה יאו
חמשה בזה וחמשה בזה, אין מצטרפין: יז ה' היה שליח צבור בקטנה וצבור בגדולה, מוציאן ידי חובתן,
שהוא נגדר אחריהם. אכל אם היה שליח צבור בגדולה וצבור בקטנה, (נו) אינו מוציאן ידי חובתן,

שערי תשובה

כסלו חסר ולא היה ר"ח טבת רק יום אחד ועכשו כסלו מלא ויש ב' ימים ר"ח, מ"מ
נעשה ב"מ ביום ראשון דר"ח טבת. וא"ר כתב דלפי מ"ש המג"א דיום א' דר"ח נחשב
יום שלישי דחדש העבר י"ל דלא נעשה ב"מ עד יום ב' דר"ח, ויש לחלק קצת וענין
באה"ע ס"י כז, וענין ב"יר"ד ס"י שו ובכנה"ג שם: [נד] פנימית. עכ"ה"ט. וענין
במח"ב כתב בשם מלכי בקדוש: מי שביטו אחורי בכ"כ וביניהם חלון קטן ששומע משם
כל מה שאומרים, המתפלל שם חשיב כמתפלל עם הצבור: [טו] בית. עכ"ה"ט. וכתב
בשכנה"ג: עליות שאינם גוררות ככחל גמור אלא כלונסאות גבוהות עשרה ולמטה ה
חצר גדולה שפונים אליו עליות רואין וא"י אין מצטרפין, והביאו הא"ר, ובמטה"י יוסף
ח"ב ס"י יג כתב דמצטרפין וכן עמא דבר, ובמלכי בקדוש דחה דבריו ובמח"ב משמע
דמסכים ג"כ להשכנה"ג וכתב שכ"כ בשו"ת זע"א ע"ש, ומ"מ כתב שאם העומדים שם בעליות או בעצרת נשים אינו נקבל לירד למטה לכה"כ ומשמלים להראות להם פניהם
מלמעלה יש לסמך להקל. וכתב עוד במח"ב: בלאוריתו ר"ל מקום ששומרים מפני עפוש אור ר"ל שקורין קאנטראמן) שיש שם ב' כחות, ששה בכית אחד וד' בכית אחר ואין
יכולין לגע זה בזה, נסתפק חכם אחד אם הרי יכולים להיות לפני פתח הבית ויצטרפו לעשרה כיון שראוי א"י, וכתב כיון דאלו אין ראשים לנכנס לפניו והשומר עמם בשדה לפני
הפתח וגם אשר בבית לא יוכלו לצאת חוץ כי המקום צר מבחוץ וגם מעבר לרכיב, ואלו הרי משמלים לבוא אל הפתח ומראים להם פניהם, הרי"ל כמראה פניו דרך חלון דמצטרף,

באור הלכה

הפרי מגדים דלמגלה אפשר שהוא מצטרף, עין שם טעמ' 64: * של עכי הדלת.
עין במשנה ברורה. והביא שהדלת קבוע לצד פנים והדלת נכנס רק לתוף מקצתו
של חלל הפתח פתוח, הגה לדעת רבנו יצחק ולהשליח צבור דפוסק בנתה
[כדמוכח בכיאוור הגר"א ובכנה"ג ובמ"א] נראה דלא מצטרפי, בין אם הוא עומד
בתוף מקום עכי הדלת ובין אם הוא עומד בתוף חלל הפתח. אכן לדעת התנא
דפוסק התנא אברהם בנתה צריך עיון, כי לפי פרושו של הפרי מגדים בענין אגף,
דמקום החלל נקרא בשם אגף, עין שם, ויצטרף לדעת התנא. אכן לפי מה שאבאר
הנד"א פנים מקום חלל הפתח אחר חוץ ממקום עכי הדלת הנה נקרא חוץ
ממקום האגף, ובזה לכלי עלמא צריך להיות פלחויץ. אכן לפי מה שהג"א
לענין מקום האגף, דאפשר אם נאמר דהו כחחויץ, על"פ"ל פנים לא גרע מצר
קטנה שנפרצה לגדולה, יש להקל גם כנה"ג: * ולחויץ פלחויץ. ואם רואין אלו את
אלו יוכלו להצטרף אפלו עומדים לגמרי לחוץ, דוקא דמה שהקל הסובר לקטן
בסעיף יד פ"ח"ו וכן משמע מפמ"ג. ולכתחלה יותר טוב להחמיר בזה שיפגשו
לפנים, דקלא זו דמהני רואין אלו את אלו לענין צריף, כמו לענין ברכת המזון
לקטן בסימן קעה, נובע מתשובת הרשב"א בסימן צו, והוא לא כתב שם זה רק

באר היטב

כשש"ט במקום א' וא' אחר היילון שפורסין לצניעות, מצטרפין, מהריק"ש.
וכ' הפר"ח ומיהו מסתבא דנוקא שפרשו לצניעות בעלמא אכל אי איכא תפלין
או ס"ת ופרשו סדין כי היכי דלקו מחצה לשמש משהו הרי נמי מחצה לצרף
עשרה ולא מצטרפי ע"ש: (ד) פנימית. פ"י דמקום גבירת הדלת הוי כחחויץ,
ובספר תנא פסק דהוי כלפנים עמ"א [ובספר אבן העזר פסק: אם עומדין
בבהכ"נ ששה ובתוף עכי הפתח יש ד' מצטרפין, אכל אם יש ה' בבהכ"נ וה'
בתוף עכי הפתח אין מצטרפין, אכל בעצרת בית הכנסת אפלו א' אין מצטרף
ע' באריות בספר מג"א ארץ דפוס פרוסן: (טו) בית. עין בשו"ת כנה"ג:

משנה ברורה

או ספר תורה, ופרשו סדין כי היכי דלקו מחצה לשמש משתו, הרי
נמי מחצה לצרף עשרה ולא מצטרפו [פר"ח], ופרי מגדים מצד
דבכל גוני מצטרפי: 65: (ג) שפה פנימית. ורצה לומר, דבמקום סגירת
הדלת הוי פלחויץ, אף שעכשו היה הפתח פתוח. ועין במגן אברהם
שכתב שיש שחולקין על זה, ומקריע פמותם דמקום זה הוי כלפנים.
ועין בספר אבן העזר שפסק גם כן בפשיטות דהיכא דהמעוט
עומדים תוף המקום הנה מצטרפים לעשרה, דלא גרע מחצר קטנה
שנפרצה לגדולה, המבאר בסעיף טו, וכן משמע מבאר הגר"א:
(נא) של עכי הדלת. עין ביד אפרים שכתב, דבחלל הפתח לכו
ממקום הדלת, כגון היכא שהדלת קבוע לחוץ וממקום הדלת ולפנים
יש עוד חלל בתוף עכי הפתח, לכלי עלמא הוי כלפנים, ויש לסמך
על זה ודאף דבפרי מגדים משמע דדעתו, דרבנו יצחק סובר גם כנה
דהוי פלחויץ, על"פ"ל פנים הלא בלאו הכי הרבה חולקין על רבנו

יצחק, וכנ"ל בסעיף קטן ג, ועין בבאר הלכה: יד (גב) מצטרף עמהם. דאף דיש הפסק מחצה ביניהם, (נא) כיון דמראה להם פניו דומה
למה שמבאר בסימן קעה לענין זמון, דאם מקצתן רואין אלו את אלו: 67: דמצטרפין: 68. ואם כן לפי זה פשוט, העומדים בעצרת נשים, ובמחצה
המפסקת יש חלון, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה: 69: וכל שכן דאם יש בלעדו עשרה נחשב תפלה בצבור על ידיו זה. ואף על-
פי"כ יותר טוב (ג) אם בנגל הוא לו לירד לבית הכנסת שירד: 70, (ג) דיש מהאחרונים שחולקין על עקר הדין וסוברין דענינו אינו דומה כלל
לזמון: (ג) גגין ועליות. בכהאי גוונא (נד) שאין רואין אלו את אלו, רבותא היה לו לומר: אפלו חלונות רחבות ומגורות כל שאינן שוות
לקרקע בית הכנסת, ואף אם הוא עומד בתוכם אינו מצטרף: טו (נד) הוא מצרפן. דכיון שהוא שליח צבור, כל אחד נותן דעתו עליו והוא
מתברך יחדיו, וכל שכן (נז) אם תשעה מבפנים והוא תוף הפתח דהוא מצטרף להם. וההיא דסעיף יז שאני, דכיון שהוא בתצר הגדולה הרי
הוא מפלג מהצבור. ובאדם אחר שאינו שליח צבור, אפלו הוא לבדו על מפתח הבית אינו מצטרף עמהם, כדלעיל בסעיף יג. (נו) וכל זה
דוקא בשאינן רואין אלו לאלו, אכל אם מקצתן רואין אלו את אלו, בכל גוני מצטרפי להדדי. ועין לקטן בסעיף יח סעיף קטן נו:
טז (נה) תשעה בגדולה. הכלל, (נ) דהגדולה אי אפשר לה למשך אחר הקטנה, לפי שהיא כמפלגת, וגם הצבור דחשיבי אי אפשר להם
למשך אחר היחיד, ואפלו חמשה אחר חמשה אי אפשר לה למשך, רק היחיד נמשך אחר הצבור, משום הכי אי אפשר שיצטרפו אלא אם-
כן היחיד בקטנה והצבור בגדולה: 72: יז (נו) אינו מוציאן. ואפלו (נח) אם היה עשרה בקטנה אין הוא מוציאן ידי חובתן, ואפלו האיניא דכלן
בקיאין, מפל מקום אין לו לומר קדיש וקדישה שם, כיון שבמקום שהוא עומד אין שם מנין, אכל כשיש מנין במקום השליח צבור, ודאי

שער הציון

(נא) מגן אברהם והגר"א: (ג) שערי תשובה: (ג) עין בתשובת משנת יעקב, וכן הגר"א בסעיף קטן לא כתב דיש לחיות כל הנאיות, ובאמת הנש"א
גופא לא כתב דדומה לזמון רק בדרך אפשר. ועין בספר אדם ובבאר הלכה: (ד) פרי מגדים: (ט) פרישה וחדושי ר' עקיבא איגרי, דלא כפרי מגדים:
(ו) פרי מגדים: (ז) לבושי שרד: (ח) פרי מגדים: